

oefening aan de werkelijkheid willen beheerschen en tevens ontwikkelen, zoo zijn wij ook onze geestelijke zintuigen gaan ontwikkelen, die tegenover de realiteit werken als reportage, als moment-opnamen met een op den juisten afstand ingesteld apparaat".

Zoo, volgens deze principes, kon zich de Bekenntnis-roman ontwikkelen tot boek van nieuw-zakelijkheid, of andersom, moesten deze principes wel allereerst den Bekenntnis-roman veroveren en hem maken tot proeve-bij-tuimendheid van de nieuwe zakelijkheid.

Reeds was hij in de latere jaren weer sterk op den voorgrond gekomen. Het oorlogsboek van de tweede editie, dat van Remarque, Frits van Unruh, Arnold Zweig, Ernst Glaeser, Adrienne Thomas, James Wharton e.d. was Bekenntnis-roman, bevrijding uit den druk, de klem, de obsessie van gevoelens en herinneringen. Geheel in de sfeer der Bekenntnis — maar dan tegelijk in die van het probleem — lagen ook de veelgelezen boeken van Wassermann, Werfel, Hanz Liepmann e.d., die eveneens uit de twintiger jaren dateeren. De Bekenntnis-roman was dus een momenteel levende literatuurvorm toen de principes der nieuwe zakelijkheid het terrein begonnen te veroveren. En zoo was de verhouding: Bekenntnis-roman — nieuwe zakelijkheid voor de hand liggend en werd de nieuwe Bekenntnis-roman tegelijk roman van nieuwe zakelijkheid.

De voorbeelden van dezen nieuw-zakelijken Bekenntnis-roman zijn vele, in de buitenlandse literatuur (met name de Duitse van vóór den brandstapel-dag), maar ook te onzent. Ik wijs o.a. op „Geboorte en „Huwelijk“, de beide min of meer aansluitende boeken van Eva Raedt-de Canter, waarin met een kort, beslist doortastend wordt „gebiecht“ de ontwikkeling, door alle psychische en physische conflicten heen, van meisje tot vrouw; op „Een biecht“, van Marianne Philips, dat reeds in zijn titel de indicatie draagt; op „De Verzwegen Zonde“ van Net Houwink, waarin het geheim der geboorte van de vertelster als over haar heele leven beslissend wordt onthuld; op „Beschadigde“ van Maurits de Vries, dat de biecht is van een terdood-veroordeelde, enz. Het doórbrandende, het chirurgisch openleggen van het leven, van het eigen innerlijk, het streven naar „naakte waarheid“ is van al deze boeken de eerste en voornaamste karaktertrek. Van terughouding weten ze niet en belemmeringen kennen ze niet: ze zijn de „bevrijding uit den druk, de klem, de obsessie van... gevoelens“; ze geven „de werkelijkheid zelf“, ze zijn „Bekenntnisse“ naar modern-zakelijken snit.

Maar nu is opvallend, dat, bij al dat onverhulde en absoluut-reëele, de geest van deze boeken sterk pessimistisch is. Eerlijk en zuiver zijn de reflecties op de levenservaringen — literair hebben ze alle hun onmiskenbare verdiensten — maar altijd en aan allen kant is er de teleurstelling, de pijnlijke mislukking, de trieste vervaging van geluksverwachting, de innerlijke onvrede. Het individualistische, onafhankelijke, opene tegenover de eigen ziels- en levenswerkelijkheid breekt ten slotte op de harde rotsen van die werkelijkheid en een zware branding, branding van gevoelens en hartstochten, van woorden en daden is het eenige, dat overblijft. Sombor zijn deze boeken, juist door hun chirurgie van het

leven, juist door het consideratie-loos openleggen. De gedemaskerde werkelijkheid is troosteloos zwart.

Bevreemdend is dat niet. Als de schijn wegvalt, als achter de niterlijke openbaring wordt geschouwd, kan van het autonome en zelfbewuste van den mensch niets overblijven. Wie aan het geloof en aan het besef van hogere waarden is ontgroeid, kan niet anders dan vastloopen op een steen-harde realiteit.

De wrang-eerlijke teekening van die noodwendigheid is de verdienste van deze boeken, maar juist in die verdienste zijn ze voor onzen kring volkomen ongewenscht. De accentueering van de sexuele problemen maakt ze daarenboven voor jongeren gevaarlijk. Als proeven van het Bekenntnis-genre naar modernen stijl zijn ze echter typerend: spiegels van het geslingerde, stuurlooze leven der zoekers in het dies-seitige, „biecht“ in den volstrekten zin van het woord. En ook zijn ze weer bevestiging van de conclusie, die ik ten aanzien van de vitalistische uitingen van het nieuwe zakelijkheidsproza stelde, dat hun geest in onverzoonlijke tegenstelling staat met het ideaal van hen, die naar het jen-seitige begeren te streven.

Met deze conclusie, die tot principiële afwijzing leidt, kan ik deze eerste serie aantekeningen over het proza der nieuwe zakelijkheid besluiten. Zooals gezegd, hoop ik die later met een tweede reeks te kunnen vervolgen.

C. T.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Onbevredigende bestrijding.

(Antwoord aan den Heer I. Stap.)

VI.

De taak der Kerk. II.

Nu zal misschien deze of gene toch nog volhouden, dat dit alles zeer kostelijk is, maar toch weinig zegt voor de Gemeente van het Nieuwe Verbond, die onder andere verhoudingen leeft. Ik deel zulk gevoelen niet, maar wil dan ter weerlegging van dezulken nagaan, wat dan nader door theologen en anderen is geleerd met betrekking tot deze Nieuw-Testamentische Gemeente. Ik zeg: „en anderen“, omdat het zijn nut kan hebben voor een „leek“ als ik, te onderzoeken of men alleen staat of dat ook nog andere „leeken“ een soortgelijk, zij het dan misschien, volgens den Heer Stap, verkeerd, inzicht hebben. Dan noem ik allereerst maar eens Prof. Mr D. P. D. Fabius. Deze heeft geschreven in Sociale Vraagstukken (Leiden 1905), bl. 13:

„Econom en Staatsman hebben voor hun terrein behoefte, zeer dringende behoefte, aan de heerschappij van Gods Woord, aan den invloed der Kerk, aan een prediking, die zich juist niet laat opsluiten binnen de grenzen van het zieleheil, maar het licht des Woords doet schijnen ook over het volle aardsche

leven. De ware economie, en de echte staatkunde zijn alleen welke daarmede rekenen.“

Prof. Fabius schakelt dus de Kerk en de predikanten niet uit. En voorts zou ik een woord van zeer recenten datum aan de vergetelheid willen ontrukken, een woord van den hooggeachtten leider der Anti-Revolutionaire partij, Dr H. Colijn. Deze heeft in 1932 voor een vergadering van jongelingen een rede gehouden en in zijn aangrijpend slotwoord dit gezegd:

„Als we waarlijk met diepen ernst en biddend den Bijbel nemen om licht voor welk moeilijk vraagstuk ook, laat hij ons nooit in den steek. Daarom, wendt U allereerst tot onzen Bijbel. Onderzoek van den Bijbel heeft dit voordeel, dat het allereerst bewerkt concentratie van Uw krachten en intellectuele vermogens. Het weerhoudt U van rondfladderen en tenslotte niets grondig doen. En eindelijk leert dezelfde Bijbel ons alle dingen in dit leven te bezien in eenwigheidslicht. Tenslotte leert die Bijbel ons het voornaamste. Hij leert ons, dat wij het werk op staatkundig en maatschappelijk terrein niet kunnen volbrengen zonder gebed.“

Ik citeer hier uit het verslag, hetwelk in Timotheus van 1 October 1932 bewaard bleef. En nu vraag ik, wat de inhoud van het vermaan tot Bijbel-onderzoek „voor welk moeilijk vraagstuk ook“ anders kan zijn, dan dat men zich ook bij dit onderzoek, allereerst laat bijstaan door hen, die ons daarbij kunnen, en krachtens hun ambt, m.i. moeten leiden en voorlichten, dat zijn de theologen, ons daartoe door God gegeven.

Tot zoover enkele „leeken“.

Maar ook de theologen zelf hebben zich voldoende over dit vraagstuk uitgesproken. Ik herinner dan allereerst maar weer aan de reeds eerder geciteerde klacht van Prof. Bavinek, in 1918, dat de Christelijke ethiek over allerlei vraagstukken, w.o. ook werkstaking, zich niet of niet voldoende uitsprak. En voorts moet genoemd worden het zoo belangrijke geschrift van Dr J. C. de Moor, hetwelk in den titel van dit stuk reeds werd geciteerd, zijn rede n.l. over de Kerk en het Sociale vraagstuk.

Dit referaat werd gehouden op de wetenschappelijke samenkomst op 1 Juni 1914 (zooals de Vrije Universiteit die elk jaar houdt). Men mag toch wel aannemen, dat wanneer een theoloog als De Moor en dan op deze plaats zich uitspreekt, hij alsdan weloverwogen meeningen doet hooren, meeningen, die ook in dezen kring geen contra-bande zullen zijn geacht. Laat ons nu eens naar dezen theoloog luisteren. Op blz. 54 zegt hij:

„Ten eerste zegt men: laat de Kerk zich niet met het sociale vraagstuk bemoeien, want zij is daarvoor niet geschikt“,

en in het verband van deze woorden volgt dan op blz. 55:

„En zeer terecht heeft E. Doumergue in „Le christianisme au XX siècle“ opgemerkt, dat men aldus met de beste bedoelingen de Kerk verwoest, die God gegeven heeft om Zijn koninkrijk te stichten en te verbreiden.“

De „Kerk verwoesten“, dat mogen ter hartenemen menschen, die heden, 20 jaar nadat De Moor sprak, een andere houding bepleiten. En mede ter weer-

paard, n.l. dit, dat „hypostasis“ zich niet wel meer liet vertalen door „substantia“. Augustinus in zijn De Trinitate V, 9 keurt dan ook deze vertaling af.

En hoewel het in Augustinus' tijd reeds zoo is, dat „substantia“ niet hetzelfde beteekent als „hypostasis“, in den loop der eeuwen heeft zich de beteekenis van het woord „substantie“ wel ontwikkeld, de beteekenis van het woord „hypostase“ niet. Daarom is het op dit oogenblik dan ook onjuist te zeggen, nog meer dan in Augustinus' tijd, dat het woord „substantia“ synoniem is met het woord „hypostasis“.

Gemakshalve hebben wij tot hier toe zulks gedaan, om het volgen van het betoog niet nog moeilijker te maken. Maar inderdaad duidt „substantia“ iets anders aan dan „hypostasis“. Het is wel waar, dat er ook in het woord „hypostasis“ een beteekenis kan liggen, die dicht bij de beteekenis van „substantia“ komt, maar synoniem zijn de woorden toch niet geheel. Het woord „substantia“ beteekent oorspronkelijk het wezen, het bestaan, ook wel de zaak zelve, ook wel den wezenlijken inhoud, de hoofdsom. En langzamerhand kreeg in het wijsgeerig spraakgebruik de beteekenis van „het wezen“ de overhand. Maar men kon dan naar de ontwikkeling der gedachten alleen maar substantie zeggen van datgene, wat drager was van kwaliteiten.

Een substantie moet dus steeds een blijvend bestaan hebben, waardoor ook bepaalde kwaliteiten door deze substantie kunnen worden gedragen.

Het is niet genoeg, dat deze substantie in een bepaald bestaansvorm onvernietigbaar zij. Ik kan zelfs spreken van een vloeistof, die verdampen kan, als van een substantie en straks van den damp als van een substantie.

Natuurlijk bedoelt het woord „substantie“ nooit of te nimmer om daarmede uit te drukken, dat datgene, wat substantie genoemd wordt, onafhankelijk is van God.

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELUKE SCHEISEN

De mensch als persoon.

IV.

Bij de bespreking van de vraag, wat wij onder den persoon des menschen hebben te verstaan, stuitten wij in ons tweede artikel op een andere vraag, n.l. deze, of wij kunnen zeggen dat er is tweeërlei substantie, n.l. een stoffelijke en een geestelijke.

In dat verband stuitten wij in ons derde artikel op een uitspraak van onzen collega Vollenhoven, die aanleiding werd tot een beschouwing over de beteekenis van 't woord „hypostasis“ in de Schrift.

Wij zagen, dat de Schrift dit woord „hypostasis“ gebruikt in onderscheiden beteekenissen, het roemen heeft een „hypostasis“, het geloof is een „hypostasis“ en de geloovige heeft een „hypostasis“.

De vraag bleef echter over, of misschien langzamerhand een spraakgebruik opgekomen is, dat ons verbieden zou, het woord „hypostasis“ (of zooals het dan gewoonlijk in het Latijn wordt uitgedrukt „substantia“) van iets anders te gebruiken dan van God.

Inderdaad heeft het woord „hypostasis“ evenals het woord „substantia“, in den dogmatischen strijd van de eerste eeuwen der Christelijke kerk vooral, een niet geringe beteekenis gehad.

Reeds uit Hebr. 1:3 bleek, dat het woord niet God zelf beteekent. Trouwens, de tekst in Hebr. 1:3 deelt ons ook niet rechtstreeks iets mede omtrent God, maar zegt ons alleen, dat de Zoon een afdrak is van het Wezen Gods. Die tekst neemt dan ook allermint het woord „hypostasis“ alleen voor God in beslag. (Immers is er in de Schrift ook sprake

legging
zuiver
kanten
econom
in de
blz. 75

„Het
kracht
zake
alleen
noodig

„Ter
anders
afwijze
over di
menten
geefs

„Ma
dat v
verkrei
tucht

En z
zou zij
sterfbo
scheide
vooraf
de volp

„Alc
tot de
stellin
als ee
en ve
die al
eere C
een k
geen o
en de
niet p
de Ke
zij ni
die ee
zij to
Woort
hoogst
de ma

Op b
als zel
worpen
dat de

„dit h
en de
als ge
der be
die m
wordt
volks

Dus
niet v
zooals
blz. 88

„Wo
sociale
opgele
de ooc
stelt,
en d
kenne

En e

Er is
het wo
een he

Wij
draagt
lijden o
dingen
gescha

Nu r
substar
wij zeg
stantie

Daar
mensch
van zij
stantie
n.l. dit,
ongrijp
mogelij
zelfsta

Tere
die ps
ziel ge
listisch
selen“
maar c
van h
(Gerofo

Vanc
de mat
heid h

Volke
„Het
eenhei
ziel es
scheide
ginsele

„Ma